

DTÖ 2013 DÜNYA TİCARET RAPORU Genişletilmiş Özet

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün her yıl yeni bir tema ile hazırladığı "Dünya Ticaret Raporu"nun 2013 yılı versiyonu, "gelecekte ticareti şekillendirecek etkenler" teması ile 18 Temmuz 2013 tarihinde kamuoyuyla paylaşmıştır.

Öneki yıllardan farklı olarak DTÖ, belli bir ticaret politikasına odaklanmak yerine dünya ticaretini etkileyen faktörleri incelemeye yönelik bir rapor hazırlamayı tercih etmiş; raporun tanıtım toplantısında da kriz nedeniyle artan işsizliğin ticarete korumacı önlemlere yönelmesini için baskı oluşturduğu, mevcut dengesizliklerin kısa vadede sosyal politikalar, uzun vadede ise eğitim ile giderilebileceği, her halükarda açık ticaret politikalarından vazgeçilmemesi gerektiği dile getirilmiştir.

Genişletilmiş özet aşağıda sunulan raporda, ilerleyen teknoloji ile oluşan istihdam olanaklarının yanı sıra, mevcut yetenek ve becerilerin yeni teknolojilere uyum sağlayamaması durumunda doğacak işsizliğe dikkat çekilmekte; işsizlik ve eşitsizliğin yanı sıra çevre, makroekonomik ve finansal sorunların da çözüm beklendiği belirtilmektedir.

Raporda ayrıca, teknolojik gelişmeler ve bilginin küreselleşme dolayısıyla hızla yayılmasının, ekonominin temel teorilerinden biri olan "karşılaşılabilir üstünlük teorisi"ni sorgulanır hale getirdiği vurgulanmaktadır. DTÖ'ye göre, teknolojinin hızla yayıldığı günümüzde, işgücü hareketliliği ve üretim faktörlerinin zamanla birikmesi gibi etmenlerin de katkısıyla, ülkelerin ihracat ettikleri ürünler de birbirlerine benzer bir kompozisyon oluşturmakta, buna mukabil ürün temelli uzmanlaşma zayıflamaktadır.

Küresel arz zincirlerinin yayılması ile birlikte küresel ticarete şeffaflığın sağlanması yönelik olarak DTÖ'ye önemli roller düşüğüne belirlenen raporda, diğer uluslararası örgütlerle yapılacak işbirliğinin çevre, fıkri mülkiyet, sağlık ve istihdam gibi alanlarda daha verimli sonuçlar doğuracağı değerlendirilmekte; bu bağlamda DTÖ gündeminin genişletilmesi önerilmektedir.

Raporda, küreselleşmenin süregelen bir değişim olduğu ancak geri dönülemez nitelikte olmadığı ayrıca ifade edilmekte; "savaş arası dönem" olarak bilinen 1919-1945 yılları arasında küreselleşme sürecinin geri çevrildiği, küresel entegrasyonun çözüldüğü ve bu eğilimin 1945 sonrasında tersine döndüğü belirtilmektedir. Mevcut durumda, gelişme yolundaki ülkelerin (GYÜ) küresel ticaretten aldıkları payın ciddi şekilde arttığını gözlemlediğine ve Çin'in 1980'de küresel ihracatın sadece %1'ini gerçekleştirmiş olmasına rağmen aradan geçen otuz yıllık süreç içerisinde dünyanın en büyük ihracatçısı olmayı başardığına dikkat çekilmektedir.

DTÖ'nün hazırladığı alternatif senaryolara göre önümüzdeki yıllarda GYÜ'lerin ihracatlarının %1 ile %8,5 oranında artması, gelişmiş ülkeler için ise bu rakamların %1,5 ile %4,5 arasında değişmesi beklenmekte; her halükarda GYÜ'ler arası ticaretin küresel ticaretin ağırlığını (%43) teşkil edeceği vurgulanmaktadır.

¹ Raporun tanıtım toplantısında, karşılaştırmalı üstünlüğün artık ülkeler arasında değil bölgeler arasında olduğu, küresel arz zincirinde etkin ara mali sağlama yeteneğinin ülkelerin ihracat gücünü belirleyici bir faktör olduğu da ifade edilmiştir.

Rapor, iki ana bölüme ayrılmıştır:

I. 2012 ve 2013'te Ticarete Gerçekleşen Gelişmeler

- Bir ya da birden fazla ülkenin Avro'dan ayrılacağına ilişkin beklentiler de küresel mal ticaretinin yavaşlamasına neden olmuştur. Normal koşullar altında, ticaret küresel gayrisafi hasılanın iki katı kadar artarken, 2012 yılı için ticaret-gayrisafi hasıla oranı 1:1'e kadar gerilemiştir.
- İhracat halen Avrupa'da süregelen düşük talepten olumsuz etkilenmiştir. AB, 2012 yılı için küresel ihracatın %32'sini gerçekleştirmiştir.
- Çin'in GSYİH'sı %7,8, Hindistan'ınki ise %5,2 artmıştır. Bununla birlikte, yeni sanayileşen Hong Kong, Kore, Singapur ve Tayvan, AB'deki daralmadan olumsuz etkilenmiştir.
- Afrika, %9,3 ile diğer tüm ülke ve bölgelerden daha hızlı büyümüştür. Bu yüksek oranlı büyüme, 2011 yılında çatışmaların sona ermesini müteakip Libya'nın petrol ihracatına devam etmesinin büyük etkisi olmuştur.
- Afrika'nın ardından en hızlı büyüyen bölge Asya olmuştur. Asya'nın büyüme oranı %3,8 iken, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) %3,7, Ortadoğu %3,3, Güney ve Orta Amerika %2,6, Kuzey Amerika %2,3 büyümüş; Avrupa'nın büyüme oranı ise % -0,1 olmuştur.
- Küresel ticarete ilişkin rakamlar incelendiğinde, ticaretin hacmine ilişkin rakamların (trade volume) değere ilişkin (trade value) rakamlardan fazla olduğu görülmektedir. 2012 için küresel mal ticareti değer olarak sadece %0,2 yükselerek 18,3 trilyon \$ olmuşken, hizmetler ticareti için rakamlar %2'lik artış ile 4,3 trilyon \$ olmuştur.
- 2012 için mal ticaretinde ise hacim artışı %2'dir. Bu oranın, ticaret hacminin azaldığı yıllar hariç tutularak bakıldığında 1981'den bu yana kaydedilen en düşük artış oranı olduğu görülmektedir.
- Hizmet ticareti, küresel ticaretin yaklaşık %19'luk kısmını kapsamaktadır. Bununla birlikte, halihazırda mevcut ticari istatistikler, ticaretin farklı çevrelerinde sağlanan katma değer yerine brüt ticaret dikkate alınmakta ve bu yüzden hizmetlerin uluslararası ticarete katkısını olduğundan az (underestimate) hesaplanmaktadır. 3 Yine de hizmet ticaretinde en büyük büyümeyi (%10, toplamda 105 milyar \$) gerçekleştiren bölgenin BDT olduğunu söylemek mümkündür. BDT'yi %9'luk büyüme ile Orta Doğu (125 milyar \$), %6 ile Asya (1.16 trilyon \$), yine %6 ile Güney ve Orta Amerika (136 milyar \$), %5 ile Afrika (90 milyar \$), ve % -3 ile Avrupa (2.02 trilyon \$) izlemiştir.
- Dolar cinsinden değerlendirildiğinde, ABD'nin finansal hizmetler alanında gerçekleştirdiği ihracat %4, İngiltere'nin %13, Almanya'nın %2, Fransa'nın ise %20

² Benzer şekilde, mal ticaretinde bir "ışırma" olduğunu söylemek de mümkündür. DTÖ raporuna göre, 1980'lerde tamamen Japonya'da üretilen bir televizyon küresel ticaret ve üretime 500 \$'lık katkı sağlarken, bugün Japonya'dan gelen 400 dolarlık parçaların Çin'de 100 dolarlık bir katma değer eklenerek birleştirilmesi küresel üretime (world GDP) yine 500 \$ katkı sağlayacak, buna karşın küresel ticaret 400 + 500 = 900 \$ artmış olacaktır.

daralmıştır. Bu daralma, Avro bölgesindeki krizden derin bir şekilde etkilenen Yunanistan'da %29, Kıbrıs Rum Kesimi'nde ise %21 oranında gerçekleşmiştir. Buna karşın Çin'in finansal hizmetler ticareti %58 artış göstermiştir.

- Mal ticaretinde rakamlar daha olumludur. Kuzey Amerika'nın mal ihracatı %4'lük bir artış göstererek 2,37 trilyon \$'a ulaşmıştır. Güney ve Orta Amerika'nın mal ihracatı büyük değişiklik göstermeyerek 749 milyar \$ olmuş, Avrupa'nın ihracatı %4 azalarak 6,37 trilyon \$, ithalatı ise %6 azalarak 6,52 trilyon \$'a gerilemiştir.
- BDT ülkelerinin ihracatı %2'lik artışla 904 milyar \$, ithalatı %5 artışla 568 milyar \$ olmuş; Afrika için ihracat ve ithalattaki rakamlar sırasıyla %5 (626 milyar \$) ve %8 (604 milyar \$); Ortağu için %3 (1,29 trilyon \$) ve %6 (7,21 trilyon \$), Asya için ise %2 (5,64 trilyon \$) ve %4 (5,79 trilyon \$) olarak raporda yer edinmiştir.
- Tablolara bakıldığında 2012 yılında AB ve ABD'nin gerçekleştirdikleri ihracatın görece istikrarlı olduğu görülmektedir. Ülkemizin 153 milyar \$ ile 22. büyük mal ihracatçısı, 237 milyar \$ ile 15. büyük mal ithalatçısı olduğu belirtilen rapora göre, ülkemiz hizmet ticaretinde ise 42 milyar \$ ile 17. büyük ihracatçı ve 19 milyar \$ ile 27. büyük ithalatçı konumunda yer almıştır.
- Mal ticaretinde ilk on ihracatçı ve ithalatçı:

Sıra	İhracatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%	Sıra	İthalatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%
1	Çin	2.049	11,2	8	1	ABD	2.335	12,6	3
2	ABD	1.547	8,4	5	2	Çin	1.818	9,8	4
3	Almanya	1.407	7,7	-5	3	Almanya	1.167	6,3	-7
4	Japonya	799	4,4	-3	4	Japonya	886	4,8	4
5	Hollanda	656	3,6	-2	5	İngiltere	680	3,7	1
6	Fransa	569	3,1	-5	6	Fransa	674	3,6	-6
7	Kore	548	3	-1	7	Hollanda	591	3,2	-1
8	Rusya	529	2,9	1	8	Hong-Kong	554	3	8
9	İtalya	500	2,7	-4	9	Kore	520	2,8	-1
10	Hong-Kong	493	2,7	8	10	Hindistan	489	2,6	5
...	21	Türkiye	237	1,3	-2

• Ülkemiz, raporda yer verilen ilk 30 ihracatçı arasında yer almamaktadır.

- Hizmet ticaretinde ilk on ihracatçı ve ithalatçı:

Sıra	İhracatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%	Sıra	İthalatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%
1	ABD	614	14,1	4	1	ABD	406	9,9	3
2	İngiltere	278	6,4	-4	2	Almanya	285	6,9	-3
3	Almanya	255	5,9	-2	3	Çin	281	6,8	19
4	Fransa	208	4,8	-7	4	İngiltere	176	4,3	1
5	Çin	190	4,4	4	5	Japonya	174	4,2	5
6	Hindistan	148	3,4	8	6	Fransa	171	4,2	-10
7	Japonya	140	3,2	-2	7	Hindistan	125	3	1
8	İspanya	140	3,2	-1	8	Singapur	117	2,8	2
9	Singapur	133	3,1	3	9	Hollanda	115	2,8	-5
10	Hollanda	126	2,9	-7	10	İrlanda	110	2,7	-5
28	Türkiye	42	1	9

• Ülkemiz, raporda yer verilen ilk 30 ithalatçı arasında yer almamaktadır.

- Mal ticaretinde ilk on ihracatçı ve ithalatçı (AB-İçi ticaret hariç):

Sıra	İhracatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%	Sıra	İthalatçı	Değer (mr \$)	Pay	Yıl. Değ.%
1	AB-dışı ihracat	2.166	14,7	0	1	ABD	2.335	15,6	3
2	Çin	2.049	13,9	8	2	AB-dışı ithalat	2.301	15,4	-4
3	ABD	1.547	10,5	5	3	Çin	1.818	12,2	4
4	Japonya	799	5,4	-3	4	Japonya	886	5,9	4
5	Kore	548	3,7	-1	5	Hong-Kong	554	3,7	8
6	Rusya	529	3,6	1	6	Kore	520	3,5	-1
7	Hong-Kong	493	3,4	8	7	Hindistan	489	3,3	5
8	Kanada	455	3,1	1	8	Kanada	475	3,2	-3
9	Singapur	408	2,8	0	9	Meksika	380	2,5	5
10	Suudi Arabistan	386	2,6	6	10	Singapur	335	2,5	4
22	Türkiye	153	1	13	15	Türkiye	237	1,6	-2

- Hizmet ticaretinde ilk on ihracatçı ve ithalatçı (AB-içi ticaret hariç):

Sıra	Ihracatçı	Değer(mr.\$)	Pay	Yıl. Deg.%	Sıra	İthalatçı	Değer (mr.\$)	Pay	Yıl. Deg.%
1	AB-dışı ihracat	823	24,6	-1	1	AB-dışı ithalat	639	20	-4
2	ABD	614	18,3	4	2	ABD	406	12,7	3
3	Çin	190	5,7	4	3	Çin	281	8,8	19
4	Hindistan	148	4,4	8	4	Japonya	174	5,4	5
5	Japonya	140	4,2	-2	5	Hindistan	125	3,9	1
6	Singapur	133	4	3	6	Singapur	117	3,7	3
7	Hong-Kong	126	3,8	7	7	Kanada	105	3,3	1
8	Kore	109	3,3	16	8	Kore	105	3,3	7
9	İsviçre	88	2,6	-7	9	Rusya	102	3,2	16
10	Kanada	78	2,3	-1	10	Brezilya	78	2,4	7
17	Türkiye	42	1,3	9	27	Türkiye	19	0,6	-3

II. Dünya Ticaretinin Geleceğini Etkileyecek Etmenler

Raporun bu kısmı, dört temel bölüme ayrılmıştır:

- Uluslararası Ticarete Etkiler
 - Uluslararası Ticareti Etkileyen Ekonomik Etmenler
 - Ticarete Açıklık ve Geniş Sosyo-ekonomik Bağlam
 - Çok Taraflı Ticari İşbirliği için Olasılıklar
- Uluslararası Ticarete Etkiler
 - Önümüzdeki dönemde teknoloji, nüfus ve işgücü artışı, doğal kaynaklar, talep değişiklikleri, maliyetler ve ticari ve coğrafi diğer sebepler, küresel ticareti etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ticaret, küresel arz ve talepteki meydana gelen değişiklikleri ve eşitsizlikleri dengeleyecek "aktarma kayışı" (transmission belt) olarak görev görmeye devam edecektir.
 - Mevcut durumda, ekonomilerin birbirine entegre olduğu küresel tedarik zincirlerinden bahsetmek mümkün olsa da, geçmişte de görüldüğü üzere, küreselleşme kaçınılmaz bir olgu veya geri döndürülemezliğin olmayacağı bir süreç değildir. Bu minvalde, 1. Dünya Savaşına kadar olan dönem, küreselleşmenin ilk evresi olarak değerlendirilmekte; iki savaş arası dönem küreselleşmenin geri çevrilmesi (de-

globalizasyon), 2. Dünya Savaşı sonrası evre ise yeniden küreselleşme veya küreselleşmenin ikinci evresi olarak adlandırılmaktadır.

- Küreselleşmenin ilk evresine buhar gücü, telgraf ve Süveyş Kanalı'nın açılması damgasını vurmuştur. Bu süreçte, 19. yüzyıl boyunca kara yolu ile ulaşım maliyetleri %90, transatlantik ulaşım maliyetleri ise %60 azalmıştır.
- Küreselleşmenin geri çevrildiği evre korumacı politikalarla şekillenmiştir. Savaşın geride bıraktığı yıkımın üstesinden gelebilmek için ülkeler hem sanayinin yeniden yapılandırılması, hem geri dönen askerlerin istihdamı, hem de hammaddenin ve gıda kıtlığı gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmış; dolayısıyla savaş öncesi dönemin açık ticareti (trade openness) iki savaş arası dönemde kaybolmuştur.
- Buna karşın, 2. Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası alanda ekonomik işbirliğine önem verilmiş, Marshall Planı ile ABD yardımlarından istifade eden Avrupa, zaman içerisinde AKÇT, AET ve AB'yi kurmuştur.
- Savaş sonrası dönem küreselleşmesinin dikkat çeken özelliği, Üretimde iki temel ayrışmanın (unbundling) gerçekleşmiş olmasıdır. Bunlardan biri üretim ve fabrikaların ülkelerden ayrılması, diğeri ise üretim aşamalarının yan yana olmaktan çıkmasıdır. Tüm bu gelişmelerin neticesinde oluşan üretimin dışa kaydırılması (offshoring / outsourcing) ise, paradoksal şekilde, gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin geri çevrilmesi (de-industrialization) riskini doğurmaktadır.
- Gelişme yolundaki ülkeler (GYÜ), 1980'de küresel ihracatın %34'ünü, 2011'de ise %47'sini gerçekleştirmiş; aynı dönemde gelişmiş ülkelerin payı ise %66'dan %53'e düşmüştür. Bu dönemde en çarpıcı büyüme Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. 1980'de %1'lik pay ile GYÜ'ler arasında onuncu en büyük ihracatçı olan Çin, 2011'de payını %11'e çıkarmış ve yine GYÜ'ler arasında en büyük ihracatçı olmuştur.
- Çin'in 2012 yılında kaydettiği büyüme, diğer tüm büyük ekonomileri geçmiştir. DTO raporunda, bu ülkenin, mevcut ekonomik durumunu, kontynur taşımacılığında 1970'lerde meydana gelen değişikliklere borçlu olduğu belirtilmektedir.
- AB, ABD ve Japonya'nın, 1980-2011 döneminde gerçekleştirdiği ihracatın küresel ihracat içindeki payının sırasıyla %37'den %30'a, %11'den %8'e, %6'dan %5'e düştüğü görülmektedir. Benzer eğilimler ithalat cephesinde de kendini göstermektedir. Bu minvalde, ABD'nin 1980-2011 döneminde gerçekleştirdiği ithalatın küresel ithalat içindeki payı %612'den ancak %13'e çıkmış; AB'nin küresel ithalattan aldığı payın %41'den %30'a, Japonya'nın ise %7'den %5'e düştüğü gözlemlenmiştir.
- Söz konusu dönemde ülkemizin küresel mal ihracatından aldığı pay %0,14'ten %0,74'e çıkmış; bu artış ülkemizi 1980'lerin 67. büyük ihracatçısı olmaktan 2011'in 32. büyük ihracatçısı konumuna yükseltmiştir. Benzer şekilde, küresel mal ithalatında da %0,38 olan payımız, %1,31'e çıkmış; böylece ülkemiz 51. büyük ithalatçıdan 20.liğe yükselmiştir.

3 AB ülkelerinin ihracatı ayrı sayıldığında, Çin en büyük ihracatçı konumuna yükselmiştir.

Ülke	Yıl	İlk %1	İlk %5	İlk %10
ABD	1993	78,2	91,8	95,6
	2002	80,9	93	96,3
AB	2003	48	73	84
	2003	44	73	84
Belçika	2003	59	81	90
	2003	77	91	96
Fransa	2003	32	59	72
	2003	53	81	91
Almanya	2003	42	69	80
	2009	56	82	98
Macaristan	2009	67	90	99
	2009	22	52	90
İtalya	2009	56	78	96
	2009	75	90	99
Norveç	2009	49	76	96
	2009	51	72	94
İngiltere	2009			
	2009			
GYÜ'ler	2009			
	2009			
Brezilya	2009			
	2009			
Meksika	2009			
	2009			
Bangladeş	2009			
	2009			
Türkiye	2009			
	2009			
G. Afrika	2009			
	2009			
Mısır	2009			
	2009			
İran	2009			
	2009			

2. Uluslararası Ticareti Etkileven Ekonomik Etmenler

- Küresel nüfusun 2030 yılına dek 8,3 milyara, 2050'de ise 9,3 milyara ulaşması beklenmektedir. Nüfus artışının büyük kısmının, GYÜ'lerde meydana gelmesi beklenmektedir. Yine de, artan nüfusun doğrudan tüketim ve talepte artış anlamına geleceğini düşünmek de yanlış olacaktır. Sosyal güvenlik gibi kurumsal faktörler de hanehalkının harcaması kapasitesini etkilemektedir.
- Bununla birlikte, 2010'dan beri küresel nüfusun yaşlandığı, özellikle de Çin'in hızla yaşlandığı da gözle çarpıcıdır. Raporda, bu durumun, ucuz işgücü üzerinden rekabet avantajı sağlayan Çin için büyük bir darbe olacağı belirtilmektedir; Çin'in aynı zamanda büyük bir sermaye birikiminin odağı haline geldiği ve bunun sürmesi halinde sermaye-yoğun ürünler üzerine yoğunlaşabileceği ifade edilmiştir. Benzer durumun, Türkiye ve Şili gibi GYÜ'lerde de gözlemlendiği raporda dile getirilmektedir.

- Yaşlanan nüfus ve ortalamaya ömrün uzaması, bireylerin emeklilik sonrası yıllarında harcamak üzere yaptıkları tasarrufları artırmış; artan tasarrufların daha "genç" ekonomilere ihraç edilmesi gereği doğmuştur.

- Çin gibi GYÜ'ler, OECD ülkelerine halihazırda sofistike mallar ihraç etmektedir. Bu durum, her ne kadar başka yerlerde tasarlanan ürünlerin GYÜ'lerde üretilmesinden kaynaklanıyor olsa da, Çin ve zengin ülkelerin ihracatlarının birbirlerine yapı ve kalifiye iş gücü (skill content) açısından benzediği görülmektedir.

- Artan nüfus ile birlikte, kadınların da işgücüne katılımının artacağını öngörmek mümkündür. Bununla birlikte, örneğin Hindistan'da, kültürel ve sosyal normlar dolayısıyla, kadınların işgücüne katılımını tüm yaş gruplarında azaltması beklenmektedir.

- Küresel olarak bakıldığında, uluslararası göçmenler 1990-2010 arasında %38 oranında artmıştır. Göçmenlerin yönlendiği ülkelerin Avustralya, Kanada, ABD ve Yeni Zelanda olduğu; Avrupa'da ise göçmenlerin Almanya'ya yönlendiği görülmektedir. Göçmenlerin nüfus artışına etkisi olduğu düşünülse de, son çalışmalar, göçmenlerin buldukları ülkenin nüfus politikalarına uyum gösterdiklerini öne sürmektedir.

- Göç, sadece işgücünde arz fazlası yaratan bir olgu değildir. Aynı zamanda, toplam faktör verimliliğini ve haliyle uluslararası ticareti etkilemektedir. Kaliteli göçmenlerin ülkeleri için beyin göçü sorunu doğarsalar da göç ettikleri ülke için avantaj sağladıkları bilinmektedir. Bununla birlikte, bazı çalışmalar, göçmenlerin dil ve iletişim sorunları yaşadıklarını, ancak yerel işçilerle aynı el emeği avantajlarına sahip olduklarını, bu yüzden nitelikli olmayan yerel işçilerin dil ve iletişim becerileri, göçmenlerin ise el emeği gerektiren işlerde çalıştıklarını belirlemektedir; göçmenlerin işçilerin uzmanlaşmasını sağlamak gibi olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

- Yatırımlar alt başlığında, ülkelerin özellikle altyapıya yönelik yaptıkları harcamaların uluslararası ticarete olumlu etkilerinin olduğu işaret edilmiştir. İyi sunulan telekomünikasyon hizmetleri, rekabet avantajı yaratmakta; uluslararası uzmanlaşmayı etkilemektedir.

- Evsahibi ülkenin, yatırımı yapan ülkeden gerçekleştirdiği ithalata azalttığı sürece, doğrudan yabancı yatırım ile ticaret birbirlerinin yerine geçebilmektedir (substitute). Bu durum, özellikle yatırımcı ülkenin aynı ürün/hizmetleri hedef pazarlarda üretmek ve satmak için yurtdışına üretim tesisleri kurması halinde görülmektedir.

- Bir ülkenin, küresel arz zincirlerinden aldığı payın, o ülkenin rekabetçi üstünlüklerine bağlı olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, modern ekonomilerde, rekabetçi üstünlüğün büyük kısmı, insan kaynaklıdır. Bu durum, halihazırda nitelikli olmayan işgücüne sahip ülkelerin gelecekte ileri teknoloji ürünlerde rekabetçi üstünlük geliştirebileceği teorininin dile getirilmesine yol açmaktadır.

- Yatırımlar konusunda raporda, pek çok GYÜ'nün zayıf yasal çerçeveler ve kurumsal yapılarının azlığı dolayısıyla yatırım fonu (mutual funds), emeklilik fonu (pension funds) ve sigorta (insurance schemes) gibi alanlarda görece az geliştiğine parmak basılmaktadır.

• Doğal kaynaklar başlığında, küresel kaynakların coğrafı açıdan eşit olmayan bir dağılım sergilediğine parmak basılmaktadır. Sözkonusu coğrafı dağılım, ticaretin akış yönünü de etkilemektedir. Örneğin, ülkelerin kişi başına düşen kılebilir alan miktar artıka, tarım ürünleri ihracatı da artmaktadır.

• Tarımda, toplam temiz su kaynaklarının %69'u kullanılmakta, bunun %90'u buharlaşma ile yitilmektedir.

• Enerji kaynakları açısından bakıldığında, küresel ekonominin can damarlarının büyük tedarikçi ülkeler ve bunlara bağlı altyapılar tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Kolombiya, Nijer Deltası ve Irak'ta, enerji atıplarını hedef alan pek çok saldırı meydana gelmiş; içinde bulunduğumuz yılın başlarında Cezayir'de gaz tesislerini hedef alan büyük bir terör saldırısı meydana gelmiştir.

• Enerji arzına yönelik bu ve benzeri tehditlerin yanı sıra, jeopolitik gerilimler de ilave maliyetler yaratmaktadır. Bu tür maliyetleri aşılamak için örneğin Rusya, eski SSCB ülkelere olan bağımlılığını azaltmak maksadıyla, Bahik Denizi Boru Hatı üzerinden Avrupa pazarlarına erişmektedir.

• Yeterli enerji kaynaklarına sahip olmayan ülkeler, enerji güvenliğini sağlamak amacıyla dikkatli bir politika izlemektedir. Örneğin Çinli firmalar, Angola, Azerbeycan, Kanada, Çad, Endonezya, Irak, İran, Kazakistan, Myanmar (Burma), Nijerya, Peru, Rusya, Suudi Arabistan, Sudan, Türkmenistan, Özbekistan ve Venezuela'da yatırımlar yapmaktadır.

• Benzer şekilde, ülkeler gıda güvenliğini teminin yurt dışında bulunan tarım alanlarına da yatırım yapmaktadır. Bu çerçevede Kongo, Endonezya ve Filipinler en çok toprak sazan, İngiltere, ABD ve Çin ise en çok toprak alan ilık ülkelerdir.

• Ulaşım maliyetleri başlığı altında, kaliteli ürünlerin genellikle yüksek fiyata satıldığı, bu itibarla sabit ulaşım maliyetlerinin düşük kalite-düşük fiyatlı ürünler için maliyetin büyük kısmını oluşturduğu ifade edilmektedir.

• Sevkiyatta bir hacimlilik gıcikme ihracat hacmini %7 azaltmakta veya ürünün teslimat fiyatını %16 artırmaktadır. Özellikle zaman açısından hassas olan mallarda, hacmin %26'ya kadar varan oranlarda düşmesi sözkonusu olabilmektedir.

• Bu çerçevede, DİÖ Doha Kalkınma Turu'nun ticaretin kolaylaştırılması üzerine yürüttüğu müzakereler son derece önem teşkil etmektedir. Ticaretin kolaylaştırılmasının, nakliye maliyetlerine %10, düşük gelir düzeyindeki ülkelerin ticaret maliyetlerini ise %20 azaltması beklenmektedir.

• Önem alınmadığı takdirde enerji fiyatlarındaki artışlar uzun vadede ulaşım maliyetlerini arttıracak ve hatta maliyet açısından uzun mesafe ticareti eşdinci hale getirecek ticaretin daha da bölgeselleşmesine yol açabilecektir.

• Teknolojinin, ulaşım üzerinde de kayda değer etkileri olmaktadır. En basit örnekte, konteynır, yani standart ebatlarda metal kutuların kullanımının yaygınlaşması, 20. yüzyılın ikinci yarısında ticaretin muazzam derecede artmasını sağlamış, küresel arz zincirleri ile anlık üretimin (just-in-time) yükselişine önemli katkıda bulunmuştur.

• İkili ve bölgesel anlaşmalar vastasıyla, uluslararası yatırımları kolaylaştırmak için mevzuat ve düzenleme oluşturma yönündeki çabalar, öngörülebilirliği ve yabancı yatırımcıların güvenliğini sağlaması açısından olumludur. Ancak, bu anlaşmaların mevzuat farklılıklarını yaratabileceği; çok taraflı yatırım kurallarının kaynakların uluslararası dağılımının daha etkin hale gelmesini sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir.

• Teknolojinin üretim üzerinde olduğu kadar tüketim üzerinde de etkisi vardır. Teknoloji, maliyetleri düşürmekte ve tüketicinin erişebileceği ürün seçeneklerini genişletmektedir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de keza küresel üretim zincirlerine katılmayı kolaylaştırmaktadır.

• Teknoloji, ithalatçı ülkeler tarafından aynı bir ücret ödenmesinin işi eğitimi, ters-mühendislik ve tedarikçilerle etkileşim gibi farklı formlarda yayılabilmektedir (technology spillover). Her ne kadar küresel üretim ağlarıyla ilintili olsa da, bu yayılmanın küresel olmaksızın ziyade bölgesel nitelik taşıdığı görülmekte; bölgesel ülkelerin bir "uyum kulübü" oluşturulmaya ve teknoloji düzeyleri açısından benzer hale gelmeye başladığı dikkat çekmektedir.

• Bilginin teknoloji transferi yoluyla yayılmasının yanı sıra, uzaktan eğitim de "know-how" birliğinde önemli rol oynayacak; teknolojik gelişmelerin çevre konusunda da olumlu etkileri olacaktır. Bu itibarla, küresel üretimin oluşturduğu "dışsalıklar"ın (environmental externalities) fiyatlandırılması da önemli bir çevre koruyucu faktör olarak göze çarpmaktadır.

• Ar-Ge harcamalarına bakıldığında, %90'ının mal sektöründe olduğu ve bunun içinde kimyasal ürünler, makineler ve nakliye malzemelerinin %90'lık bir bölümü kapsadığı görülmektedir.

• Paralel olarak yenilikçilik konusuna bakıldığında, KOBİ'lerin önemli rol oynayacağı, üretim teknolojilerinde ve tüketici tercihlerinde meydana gelen değişiklikler incelenildiğinde büyük firmalar için rekabette avantaj sağlayan ölçek ekonomileri ve Ar-Ge harcamalarının çapının önemini yitireceği değerlendirilmektedir. Bunda iki temel hususun etkili olduğu düşünölmektedir. Bunların ilki, 3D basılı yöntemleridir. Bu yöntemler ile KOBİ'lerin ancak büyük ölçekli üretimlerle yakalanabilecek verimliliği tutturmaları mümkün olabilecektir. İkinci sebep ise, tüketicilerin gelirleri artıka, çeşitlilik taleplerinin de artmasıdır. Bu çerçevede, KOBİ'lerin ilks pazarlara (niche markets) girebilmeleri kolaylaşacaktır.

• İletişim maliyetlerindeki düşüşün de ticarete olumlu etkileri olmaktadır. Örneğin internet üzerinden satışlar, üreticilerin daha fazla pazara daha fazla ürün çeşitli sunabilmelerini sağlamaktadır. Kısa ömürlü tüketici elektronikleri gibi ürünler ile otomotiv gibi karmaşık üretim zincirlerinin bir parçası olan sektörlerde iletişim maliyetlerinin düşüşü ciddi avantaj sağlayacaktır. Ayrıca, önceden ticarete konu olmayan hukuk hizmetleri, muhasebecilik, vergi danışmanlığı gibi hizmetlerin yine iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak geliştiği görülmektedir. Teknoloji geliştikçe, ticaretin "atom"lardan "bit"lere kaydığına da dikkat çekmek gerektirmektedir. Örneğin CD ve DVD'ler, artık modası geçmiş ürünler olup müzik ve film sektörleri tamamen e-ticarete yönelmiştir.

- Kurumlar, ekonomik ve politik yapıların şekillendiği sosyal norm, kanunlar, politik rejimler, uluslararası anlaşmalar olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik kurumlar, özellikle de yasal düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü ilkesi, ekonomik ilişkiler için son derece önemlidir.
 - Küresel arz zincirlerine eklemlenmiş olmak, ticarete yeni engeller konmaması yönünde teşvik edici bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte, GYÜ'lerin arz zincirlerine katılmalarının başarılı bir strateji olup olmayacağı da yerel ekonomik kurumların güçlü olup olmamasına bağlıdır.
 - Yerel kurumlar ve kurumsal çerçevenin, üretimin belli bir aşamasının yurt dışında yapılabildiğine (outsourcing) dair değerlendirmelerde önemli etkisi olmaktadır. Bir ara malın üretiminin yurt dışına kaydırılıp kaydırılmamasında, evsahibi olacak ülkenin kurumlarının geliştiği, sözleşmelerin uygulanıp uygulanmayacağı gibi faktörler göz önünde bulundurulmaktadır.
 - Benzer şekilde, gayriresmî kurumların da yatırım ve ticaret üzerinde etkisi hissedilmektedir. Çineğin kültürel yakınlık veya farklılıklar, beşeri ilişkiler üzerinde derin etkileri olan sosyal normları şekillendirmektedir. Raporda, Samuel Huntington'un, uluslar arası ilişkiler disiplini tarafından bolca eleştirilen Medeniyetler Çatışması adlı kitabından alıntı yapılarak, "iş adamlarının, aniadıkları ve güvendikleri kişilerle iş yapmayı tercih ettikleri" vurgulanmaktadır.
3. Ticarette Açıklık ve Geniş Sosyo-ekonomik Bağlam
- Büyüme döneminde dahi, Çin ve Hindistan gibi büyük nüfuslu yükselen ekonomiler, kırsal kesimdeki işsizliği kayıtlı ekonomiyeye çekmekte zorlanacaklardır. İşsizliğin yanı sıra, gelir eşitsizliği de politikacıların gündemini meşgul eden konular arasında yer almaya devam edecektir.
 - İşsizlik korkusu, seçmenlerin ticaret reformlarına yönelik politikalar hakkındaki görüşlerini şekillendiren faktörler arasında yer alacaktır. Söz konusu seçmenlerin reformlar neticesinde işlerini geryekten yitirmeyecek oluşları dahi, seçmenlerin reformlara olumlu yaklaşmalarını sağlayamayacaktır.
 - Tüketicilerin gelir seviyesi yükseldikçe, gelirlerinin oransal olarak azalan kısmını gıda gibi ihtiyaç ürünlerine harcaacakları bilinmektedir. Bu tüketiciler, ev mobilyaları ve eğitim hizmetleri gibi alanlara para harcayacaklardır.
 - Ürün çeşitliliği açısından bakıldığında, düşük gelir düzeyindeki ülkelerin ihracat ürünlerinin "ölün oranları"nın diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, düşük gelir düzeyi ülkelerin, "uzun ömürlü" (potentially viable) ürünlerin ihracatını arttırmakta zorlandıklarını göstermektedir. Politikacılar, pazar başarısızlığına odaklanıp, kurumsal sorunları çözmeye çalışmalı; ayrıca, bu ülkelerin pazarlarının görece küçük bir kısmını deniz aşırı ülkelerin oluşturduğu dikkate alınarak, ihracatçıların küresel arz zincirleri ile eklemlenmesini sağlayacak politikalara yönlendirilmelidir.

- Bu çerçevede örneğin, Ruanda, izlediği "ulusal kahve stratejisi" sayesinde uluslar arası kahve piyasalarında etkin bir konuma yükselmiştir. Fiyatların düşüşü dönmelere bile, ihracatçıların kaliteyi artırma ve ihracatçıların önem dolayısıyla sanayi kalitesinde gelişimin fiyatlara düşse bile Ruandalı üreticiler kar edebilmektedir. Ayrıca, sözkonusu politikaların, istikrarlı ihracat gelirinin yanı sıra sosyal bir etkisi de olmuştur. Kahve üretiminin yaratıldığı istihdam, 1990'lı yıllardaki gerileme dolayısıyla düşman haline geçen Hutu ve Tutsi kabilelerinin bir arada çalışmalarını da sağlamaktadır.
- GYÜ'lerde istihdam hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede, yüksek gelirli finans ve emlak danışmanlık kadar, düşük nitelik-düşük ücret içeren hastabakıcılık, insani günlük bakım gibi alanlar öne çıkmakta; düşük nitelik-düşük ücret işlerinde ise işsizlik göze yapılmaktadır.
- Çevresel konular dikkate alındığında ise, açık ticaret ve çevrenin korunmasının, sürdürülebilir kalkışmanın temel taşı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, 20 yıl önce düzenlenen Rio Zirvesinde de ifade edilmiş; ardından DTÖ tarafından da benimsenmiştir.
- Üreticiler daha temel üretim tekniklerini ve tüketiciler anıkları geri döndürmek gibi basit alışkanlıkları benimsemedikçe, ekonominin düzelmesi ve üretimin artmasının çevreye son derece olumsuz yansımaları olacaktır.
- Konuya ilişkin olarak iki zıt teori bulunmaktadır. Faktör donanımı teorisi, ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça sermaye-yoğun, yani daha "kirli" ürünlerde yoğunlaşacağını söyler. Kirlilik cennet teorisi ise açık ticareten kirli-lik-yoğun ürünlerin sıkı çevre düzenlemeleri olan ülkelere görece gevşek düzenlemeleri olan ülkelere kayacağını, böylece GYÜ'lerin kirli, GYÜ'lerin ise temiz üretim üzerinde uzmanlaşmış olacağını öne sürmektedir.
- Sıkı çevresel düzenlemelerin, "yeşil korumacılık" halini alarak ticareti kısıtlayıcı politikalara dönüştürülebilir. Ancak bazı firma ve sektörler için rekabet dezavantajı haline gelmesinin de mümkün olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Bununla birlikte, küresel arz zincirlerinin çevrenin olumlu olduğunu düşünenler de vardır. Japon üreticiler hakkında yapılan araştırmalar, üreticilerin sıkı düzenlemeler karşısında sadece üretimini kirli hale getirmeye çalışmadıkları, üretimlerini (outsourcing) göstermekte, bu minvalde, çevresel düzenlemelerin yerel istihdam üzerinde büyük ölçüde olumsuz bir etkisinin olmadığını göstermektedir.
- Kırsal üretimin yanı sıra, düşük gelir düzeyindeki ülkeler, ticareti finansmanında karşılaştıkları maliyetlerin makul düzeylerde olmamasından kaynaklanan sıkıntılar da yaşamaktadır. (Örneğin, ABD'deki KOBİ'ler, yerel bankaların bilgi eksikliğinden tüccarlardan aldığı kredilere karşılık yüksek güvenceler beklemesine yol açan güven eksikliğine uğruyorlar.)
- Esasen ticaretin finansmanı, bankaların bilançoları açısından derinliği sağlayıcı bir kalemler olarak kabul edilebilir. Tabii ki kısa vadeli olan bu finansmanların yenilenmesi ve finansmanlara ayrılan meblağın azaltılması ile bilanço dengesinin sağlanması (deleveraging) mümkün olabilmektedir. Nitekim, 2011 sonlarında bazı Asya ülkelerinin bankaları, kısa süreli de olsa ticaret finansmanına ayırdıkları meblağın önemli bir kısmını filtreleme yöntemine gitmişlerdir.

- Rapora göre, yıl boyunca toplam ihracatın %40,7'si çelik ürünlerdir. Aynı dönemde ABD Dolarının karşılığı 100 milyar dolar olan çelik ihracatının toplam değeri 40,7 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Çin'in çelik ihracatının toplam değeri ise 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Çin'in çelik ihracatının toplam değeri ise yine aynı dönemde 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.

4. Çok Taraflı Ticaretin Rolü ve Önemi

- Uluslararası ticaretin, özellikle gelişmiş ülkelerde en önemli ekonomik faaliyet alanı haline gelmiştir. Aynı dönemde ABD Dolarının karşılığı 100 milyar dolar olan çelik ihracatının toplam değeri 40,7 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Çin'in çelik ihracatının toplam değeri ise 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Çin'in çelik ihracatının toplam değeri ise yine aynı dönemde 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.
- Çin ile birlikte ABD, Avrupa Birliği ve Brezilya da çok taraflı ticaret sistemi içindeki güç dengelerini değiştiren önemli faktörlerdir. 1980-2011 arasında Çin, küresel mal ticaretindeki payını %16,5'ten %23,5'e yükseltmiştir.
- Bilgi teknolojileri, iletişim teknolojileri ve telekomünikasyon alanlarında meydana gelen gelişmeler ve üç boyutlu baskıların, özellikle gelişmiş ülkelerde, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- Benzer şekilde, "kamu yararı" kavramının genişletilmesi, özellikle gelişmiş ülkelerde, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- Tüketicilerin artan talepleri, üreticilerin üretim kapasitelerinin artması, teknolojik gelişmelerin hızlanması ve küresel ticaretin hızlanması gibi faktörlerin birleşmesi, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- Kamu yararı kavramının genişletilmesi, özellikle gelişmiş ülkelerde, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- Ticaret ve çevre politikalarının uyumlaştırılması ve çevresel kaygıların ticarete engel olmaması, özellikle gelişmiş ülkelerde, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- DTÖ'nün önümüzdeki dönemde karşılaştığı zorlukların başında, küresel arz zincirleri gelmektedir. Çok taraflı ticarete indirimleri, tercihli ticaret anlaşmaları ve ikili ticaret anlaşmaları, özellikle gelişmiş ülkelerde, küresel ticaretin hızlanmasına neden olmaktadır.
- Dış siparişlerin (offshoring) artması, DTÖ üzerinde doğrudan ve dolaylı baskı oluşturmaktadır. DTÖ, daha öncelikle bireyselleştirilmiş anlaşmalar ve daha derin bir entegrasyon yaratmak gibi doğrudan baskıların DTÖ'nün sunduğu anlaşmaların halisi mekanizmalarından BTA'ların mekanizmalarına yönelmelerini önlemek için kendini yenilemek gibi dolaylı baskı ile karşı karşıyadır.

Bununla birlikte, sözkonusu tarife indirimlerinin DTÖ'de bağlanmadığı, dolayısıyla ülkelerin istedikleri zaman DTÖ hükümlerine aykırı olmaksızın mevcut tarife oranlarını DTÖ'ye bağlı tarife oranlarına çekebilecekleri; buna karşın süregelen küresel kriz ortamında "bağlı-uygulanmış" tarife oranları farkının (water) azalmamış olmasının da küresel arz zincirlerinin olumlu bir neticesi olduğunu da söylemek mümkündür.

- Yine de, "bağlı-uygulanmış" tarife oranlarının farklılığı, Doha Müzakere Turu'nun sona ermesini müteakip yapılacak formül indirimlerinin kağıt üzerinde kalmasına ve uygulamaya yansımamasına yol açacaktır.
- Dış siparişlerin (offshoring) artması, DTÖ üzerinde doğrudan ve dolaylı baskı oluşturmaktadır. DTÖ, daha öncelikle bireyselleştirilmiş anlaşmalar ve daha derin bir entegrasyon yaratmak gibi doğrudan baskıların DTÖ'nün sunduğu anlaşmaların halisi mekanizmalarından BTA'ların mekanizmalarına yönelmelerini önlemek için kendini yenilemek gibi dolaylı baskı ile karşı karşıyadır.
- Ülkelerin izledikleri kur politikalarının düzenlenmesi amacıyla DTÖ'nün devreye girebileceği de bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir.
- Dış kur politikalarının, uluslararası ticaret üzerinde büyük etkileri olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede, DTÖ'nün ihracat desikleri ve ithalat vergilerine benzer bir rejim oluşturarak bu politikaları da düzenleyebileceği, hatta ve hatta DTÖ bünyesinde çok taraflı bir anlaşma ile kur politikalarının anlaşmazlıkların Halili Organı'nda ele alınmasını sağlanabileceği yönünde öneriler mevcuttur.
- Bu konu, DTÖ'nün diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğini geliştirilmesi yönündeki önerilerde de ele alınmaktadır. Kurumların üye ülke yapısının farklılığı, devlet-dışı aktörlerin katılımına açıklığı ve ayrıca ulusal düzeydeki işbirliği ve eşgüdümün zayıf olması gibi faktörlerin, kurumlar arası işbirliğini olumsuz etkileyeceği aşikardır. Bununla birlikte, küresel krizin daha önceleri sorun dahi teşkil etmeyen ticaretin finansmanı gibi alanlarda açtığı derin yaraların, ancak çok taraflı işbirliği ile aşılabileceği gözden kaçırılmamalıdır.
- Uluslararası kurumlar arasında işbirliğine verilebilecek en güzel örnek, ilaç sektöründen gelmektedir. Ürünlerin ilaçlara erişimini düzenleyecek politikalar, sağlık politikaları, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikaları ve rekabete dair yasal düzenlemeler, ihale süreçleri ve tarife rejimleri gibi pek çok faktörün bir arada değerlendirilmesini gerektirmektedir; Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) ve DTÖ'nün bir arada çalışması için zemin hazırlanmaktadır.
- Gıda piyasalarında fiyatların istikrarlı ve yükselişte oluşu, gıda güvenliği açısından endişe uyandırmaktadır. Bu endişeler, tarım ürünü ihracatçı ülkelerin ihracatı kısıtlama yönündeki politikaları ile iyice toplanmıştır. GYO'lar ve yükselen ekonomiler, gıda güvenliğini sağlamak için ticaretin iyi bir yönetimi olduğundan şüphelenmektedir.
- DTÖ bünyesindeki GYO'ların yekpare ele alınması doğru değildir - GYO'lar, özellikle Özel ve Kamu Muamele hükümlerinden, tek bir grup olarak değerlendirilmemelidir.

T.C.

Ekonomi Bakanlığı
Açık İhtisat Genel Müdürlüğü
Çok Taraflı İşbirliği ve Uluslararası Kuralın İhtisat

Ağustos 2013

- DTÖ çatısı altında yeni ülkelerin aktif bir rol üstlenmesi, her ne kadar çok tarafı yapının doğal bir sonucu olsa da, farklı ülkelerin farklı çıkarları ve farklı stratejileri nedeniyle, müzakereler hızla hızında seyretmemektedir. Bazı araştırmacılar, bir başat ülkeden oluşan sistemde açık ticaret yanısı olduklarını, fakat mevcut durumdaki gibi birkaç büyük fakat gelişmiş düzeyinde olmayan ülkeden oluşan sistemlerin ise kapalı olma eğiliminde olduklarını ifade etmektedir. Müzakerelerin hızını yavaşlatan etkenler arasında ülkelerin "küreselleşme yorgunu" olmaları da sayılabilir.
- Örgütün, yukarıda bahsedilen sorunları aşabilmesi için:
 - Tercihli ticaret anlaşmalarını mümkün olduğunca çok tarafı hale getirmesi,
 - Sözkonusu anlaşmaların birbirleri ile uyumlaştırılması,
 - Menşe kurallarının armonize edilmesi,
 - Ticaretin kolaylaştırılması örneğinde görüldüğü gibi, tek tip müzakere taleplerinin terk edilerek ülke düzeyinde Özel ve Lehte Muamele uygulamalarına gidilmesi,
 - Meşru ve meşru olmayan korumacı önlemler arasındaki çizginin netleştirilmesi,
 - Hizmetleşme eğilimi dikkate alınarak, hizmetler ve mal müzakerelerinin iki ayrı müzakere yerine bir çatı altında yürütülmesine özen gösterilmesi,
 - Rekabet konusundaki "yumuşak hukuk" kurallarına geçilerek üye ülkelerin izleyecekleri temel ilkelerin belirlenmesi,
 - İhracat vergilerine yönelik düzenlemelere gidilmesi,
 - Özellikle enerji sektöründe, hizmet sağlayıcılarının uyumlu (coherent) pazara giriş haklarına sahip olmalarının sağlanması,
 - Oydasma (consensus) ilkesini tamamlayıcı yönde yönetim reformlarına gidilmesi,
 - Tek paket (single undertaking) yaklaşımının yarattığı konu ilişkilendirme (issue linkage) avantajının müzakerelerin bir arada yaşanan uyumsuzluklar dolayısıyla tıkanması gibi istenmeyen bir نتیجهye yol açmasının önlenmesi,
 - Şeffaflığın artırılması ve bildirim mekanizmasının geliştirilmesi önerilmektedir.
- DTÖ'nün, küresel arz zincirleri ve bunun neticelerine uyum sağlaması gerekmektedir. "Demode" olma riski taşıyan örgütün çağın ekonomik ve ticari yapısına ayak uyduramaması halinde, DTÖ 2.0" şeklinde adlandırılan yeni bir ticaret örgütüne ihtiyaç duyulacaktır.

Arz ederim.

17

TOTAL P.1B